

MOVIMENT SOCIAL, EDUCACIÓ POPULAR I GÈNERE

PROPOSTA NECESSÀRIA PER ESCOLTAR I CONVIURE

LUZ ELENA MARTÍNEZ GARCÍA

ACCÈSIT DEL CONCURS DE «PERSPECTIVA DE GÈNERE EN PROCESSOS EDUCATIUS»

Aquest treball és part d'una vivència històrica en el camí dels grups populars de les últimes dues dècades. El propòsit és compartir com s'uneixen l'educació popular (EP) i l'enfocament de gènere per presentar elements de cara al canvi social.

Fins a la dècada dels setanta, els educadors i els agents populars van trobar en les propostes freirerianes, dels teòlegs de l'alliberament, però sobretot involucrant-se amb el poble, les respostes a la seva recerca per millorar el camí a l'alliberament: els propòsits i les eines de l'educació popular. Aquestes metodologies en trobar els seus propis resultats també van topar amb buits que no aconseguien explicar, perquè en el seu propi camí es reproduïen pràctiques tan semblants a les que qüestionaven que en realitat es confonien sense poder trobar respostes.

Identificaven en els governs i en les estructures socials a l'enemic a vèncer, i en el millor dels casos quan se'ls aconseguia derrotar, sorgien altres actors amb iguals tendències de dominació i control. També, si del moviment social ascendien al poder, alguns protagonistes de l'EP no feien més que reproduir la cultura de dominació i no s'aconseguien els canvis esperats.

Els mites de les respostes en les masses començaven a quedar oblidats a les lleixes de reflexions col·lectives i solitàries, mentre altres actors es pronunciaven igual que els seus mals: les dones i els augments de violència intrafamiliar i social, la falta d'oportunitats reals per a la presa de decisions, la creixent «feminització de la pobresa» -malgrat començar a sortir al mercat laboral-, la insistent discriminació a homosexuals.

La repetició de mecanismes de dominació en un camp com l'educació popular, l'objectiu implícit del qual ha estat alliberar els sectors oprimits, radica justament en el concepte de «poble» del qual es parteix.

Quan els agents populars als temps de la «dècada perduda», reflexionàvem sobre els nostres resultats, dèiem «el poble no aprèn», «és que no ha arribat l'hora»... El concepte de «poble», uniforme, homogeni i genèricament indiferenciat, no contribueix a combatre un dels sistemes de dominació més antics en l'història de la humanitat. Continua sent portador d'estructures de comportament i pràctiques socials que atempten (s'ho proposin o no) contra el segment femení de la societat.

Incorporar l'enfocament de gènere en les tècniques i estratègies d'educació popular significa que la participació sigui sinònim de «comunitat prenedora de decisions», on les dones, per la seva subordinació històrica, generalment no són tingudes en compte, ni elles mateixes se senten amb el dret d'opinar i manifestar els seus desitjos. És imperatiu buscar mecanismes i capacitació necessària que no reproduïxin en les seves activitats allò tradicional ni el que subordina, perquè les dones enforteixin la seva autoestima i les seves aportacions i el seu treball siguin valorats.

En les organitzacions populars que van utilitzar l'educació popular no hi havia les demandes de les dones, per la invisibilitat de la seva presència, en la devaluació d'allò quotidià i per ser un afer de poder. En l'omissió dels afers (discursos) es troba la presència del poder com diria Foucault.

Les dones preocupades per atendre els seus problemes i aportar al canvi social van elaborar materials des de la seva pròpia iniciativa partint de les seves necessitats, amb tècniques i productes relatius al que elles fan, no al que els grups populars demanaven d'elles. Com donar a l'organització més treball si de qualsevol manera elles no deixen de realitzar el treball domèstic? Això també és un afer de poder; un altre element que va madurant en les reflexions de l'EP, però

amb major creativitat i franquesa des de la veu de les dones.

En explorar les seves necessitats, elles no plantegen necessitats pròpies ni personals, sempre es refereixen a les de la família: reproduïxen l'educació del ser per als altres. Això limita el seu desenvolupament i per descomptat la seva participació real en la societat.

Revisant les conseqüències o impacte dels primers problemes identificats per elles, reconeixen problemes més profunds, alguns de crònics o tinguts com a «insuperables», incòmodes, o bé com a malalties per preocupació, excés de treball... però que ja tienen a veure amb elles. En plantejar-se solucions, busquen invariablement la col·lectivitat (en distintes formes i complexitats) per trobar taules de salvació als seus problemes estratègics de dones, que millorin la seva posició social però que també continuïn solucionant els de la societat.

Les propostes d'apoderament comencen a ser atractives quan porten amb si suficient anàlisi en totes les etapes del projecte, però sobretot quan no deixen de considerar el diàleg i la sensibilització dels altres actors socials de la comunitat (les autoritats, altres organitzacions, els homes, les altres dones, els agents governamentals, promotors socials etc.).

El camí no ha estat fàcil, perquè els intents per generar major poder individual, per prendre decisions per si mateixes porta molts cops més violència o maltractament del que ja existia, sense que els o les agents populars ho puguin evitar o hi puguin intervenir.

Altres actors en aquesta conjunció han estat els homes, els qui se sumen en reduït nombre i lentament a aquestes propostes per revisar el seu exercici de violència i com caminar plegats. Tan difícil com incorporar els homes han estat les aliances amb més dones. Aquestes addicions impliquen diversitat, però no enemistat.

Aquesta nova forma de veure vells afers ha estat producte de la constant avaluació que van ser capaços de fer les organitzacions i els educadors populars, així que aquesta etapa del procés també haurà de ser part de la incorporació de l'enfocament. El moviment de dones, o les dones que participem utilitzant l'anàlisi de gènere no escapem de la reproducció de pràctiques del poder de domini.

Si el germen de la societat es troba en les relacions de gènere, comencem a millorar-les, enfortint la nostra pràctica educativa des d'aquest enfocament, promovent canvis i qüestionant constantment si ens satisfan a tots i a totes, tornant sempre a les nostres fonts, al germen de la societat.

LA DONA EN EL BUDISME

Les civilitzacions antigues rarament van saber tractar amb justícia la dona, molts cops considerada com a inferior. L'actitud de Buda, a l'inici de la seva predicació, segueix aquesta línia, com es pot veure en uns dels seus primers discursos: «Les dones són mürries, plenes de malícia i en elles és difícil trobar la veritat». Parlant als monjos, afirma que no s'han de dirigir mai a una dona, ni mirar-la, a no ser en cas de necessitat. Les regles establertes inicialment per a la seva «orde» es referien només als homes, perquè només ells podien fer-se monjos i aconseguir la perfecció.

Si una dona desitjava realment el camí de la salvació, només tenia una alternativa: renéixer com a home, la qual cosa seria possible en el cas que s'esforcés, en la seva vida de dona, per «desenvolupar un mode de pensar masculí». L'actitud de Buda s'explica, sobretot, tenint com a base la seva doctrina sobre l'anihilament del «desig de viure». La dona, lligada a la maternitat i al naixement, era vista com l'obstacle més greu per a l'alliberament del cicle dels nous naixements. Fàcilment ella podria desviar l'home dels seus millors propòsits, constituint, doncs, un gran perill. Era necessari mantenir-la ben apartada, i, per a això, calia aprendre a menysprear-la.

Més tard, aquesta actitud va millorar. Una antiga llegenda conta que el canvi el causà la insistència de la padrina de Buda, ajudada per les raons del deixeble predilecte Ananda, que demanaven la fundació d'una orde femenina en el monaquisme budista.

Buda va consentir, dictant vuit regles per a les comunitats femenines, la qual cosa significa que també les dones podien aconseguir el Nirvana.

